

Utrikesutskottets betänkande

1985/86:18

om svenska företags verksamhet i Sydafrika
(skrivelse 1985/86:81) samt motioner om Sydafrika
och Namibia

UU
1985/86:18

I föreliggande betänkande behandlas dels regeringens skrivelse 1985/86:81 i vilken lämnas en redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia, dels också motionerna 1985/86:U502 och 1985/86:U511 om åtgärder mot Sydafrika. (Yrkande 4 i motion U511 har behandlats i UU 1985/86:15.)

Skrivelsen

I skrivelsen lämnas en redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia under verksamhetsåret 1984. Vidare redovisas för perioden 1 april–1 juni 1985 för första gången sådana uppgifter som svenska juridiska personer enligt lagen (1985:98) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia skall lämna om överlåtelse av patent och tillverkningsrätter och om indirekta företagsförvärv.

Skyldighet att lämna årsredovisning till kommerskollegium gäller moderföretaget i en svenskstyrd koncern med egen rörelse eller dotterbolag i Sydafrika eller Namibia.

Inom utrikesdepartementet har, i likhet med vad som skett under de närmast föregående åren, utarbetats en redogörelse för de berörda företagens verksamhet i dessa länder. Redogörelsen bygger i allt väsentligt på uppgifter som kommerskollegium har lämnat.

Följande företag har lämnat redovisning till kommerskollegium.

Företag	Verksamhetsår
1. Alfa Laval AB	1984
2. Atlas Copco AB	1984
3. AB Bahco	1984
4. Esselte AB	1984
5. Fagersta AB	1984
6. A. Johnson & Co HAB	1984
7. Sandvik AB	1984
8. SAS	1983-10-01 – 1984-09-30
9. AB SKF	1984
10. SKEGA AB	1984
11. Rederi AB Transatlantic	1984

Antalet svenska företag med redovisningsskyldighet för dotterbolag i Sydafrika och Namibia uppgick under år 1984, liksom vid utgången av år 1983, till elva.

AB Bahco har efter utgången av år 1984 avyttrat sin sydafrikanska rörelse.

För de svenska företag som har dotterbolag i Sydafrika och Namibia lämnas följande totaluppgifter.

De svenska dotterföretagen har, redovisat på koncernnivå, ett aktiekapital som sammanlagt uppgår till ca 9,5 milj. rand (ca 43 milj. kr.). Bolagens sammanlagda egna kapital ökade under år 1984 och uppgår till ca 81 milj. rand (ca 369 milj. kr.). Ökningen förklaras av att vinstmedel balanserats och att det i vissa fall har tillämpats en annan lagervärderingsprincip.

Omsättningen hos de rörelsedrivande företagen uppgick år 1984 till omkring 315 milj. rand (ca 1 436 milj. kr.) vilket innebär en ökning med ca 18 % jämfört med föregående verksamhetsperiod. Om hänsyn tas till inflationen i Sydafrika som under år 1984 låg på 13,25 %, har omsättningen ökat med 4 %.

Det totala värdet av bolagens tillgångar ökade under perioden från ca 164 milj. rand till ca 198 milj. rand (ca 902 milj. kr.). Denna ökning förklaras, liksom vad gäller det egna kapitalet, bl. a. av att vissa företag övergått till en annan lagervärderingsprincip. Anläggningstillgångarnas värde uppgick oförändrat till ca 25 milj. rand (ca 114 milj. kr.).

Det sammanlagda resultatet före skatt uppgick till drygt 14 milj. rand (ca 63 milj. kr.) vilket innebär en ökning jämfört med föregående år. Även i detta fall förklaras en del av resultatökningen av de ändrade lagervärderingsprinciperna samt i ett fall av att en fastighet försålts. Ett par av företagen redovisade förlust.

Antalet anställda vid de svenska dotterbolagen minskade under perioden från 2 880 till 2 705 personer.

Under år 1984 har regeringen inte medgett några undantag från investeringsförbudet.

Av kommerskollegiums redogörelse framgår att uppgift om tekniköverföring lämnats av ett företag, Uddeholms AB. Uppgifterna avser ett under år 1985 ingått avtal om upplåtelse av licens mellan Uddeholm International AB och ett sydafrikanskt företag, SA Manganese Amcor Ltd. Upplåtelsen ger det sydafrikanska företaget en icke exklusiv rätt att utnyttja en patenterad metod att göra granuler av smält metall.

Regeringen hemställer att riksdagen bereds tillfälle att ta del av vad som anförs i skrivelsen.

Motionerna

I motion 1985/86:U502 av Pär Granstedt (c) hemställs

1. att riksdagen beslutar att förbjuda handeln med varor från Namibia.
2. att riksdagen beslutar att uttala sig för att Sveriges internationella arbete för bindande beslut om bojkottåtgärder mot Sydafrika fortsätter och intensifieras.

I motion 1985/86:U511 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs

1. att riksdagen begär att regeringen inom FN aktivt arbetar för ett undanröjande av vetona i säkerhetsrådet mot totala sanktioner mot Sydafrika.

2. att riksdagen beslutar om en total isolering och bojkott av Sydafrika från svensk sida,
3. att riksdagen beslutar att dispenser för svenska företags verksamhet i Sydafrika inte längre bör beviljas.

Utskottet

Riksdagen uttalade sig om situationen i Sydafrika så sent som i december förra året i samband med behandlingen av regeringens proposition om förbud mot införsel av jordbruksvaror m.m. Det konstaterades då att Sydafrika är ett samhälle i begynnande söderfall. De uppmjukningar av apartheidsystemet och förespeglningar om ytterligare förändringar av samhället som kunde noteras i Sydafrika betecknades av utskottet som uttryck för det tvångsläge den sydafrikanska regeringen befann sig i (UU 1985/86:12).

Denna bedömning står sig i ännu högre grad i dag. Tillståndet i landet har inte förbättrats. Det finns inte många tecken som tyder på en vilja hos de styrande till en verklig demokratisering av Sydafrika.

Den svenska sydafrikalagstiftningen har, som det uttrycks i skrivelsen, till syfte att genom en begränsning av svensk näringsverksamhet i Sydafrika och Namibia öka det politiska trycket på regimen och därigenom medverka till en förändring av Sydafrikas samhällssystem och till ett avskaffande av apartheid. Lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika ger goda möjligheter för en noggrann kontroll av svenska företags investeringar och dispositioner i övrigt i Sydafrika. Denna kontroll kommer fr. o. m. verksamhetsåret 1985 att utvidgas ytterligare.

Utskottet, som tagit del av regeringens skrivelse, föreslår att den läggs till handlingarna.

I de båda motionerna föreslås att regeringen fortsatt skall verka för att FN:s säkerhetsråd fattar ett bindande beslut om sanktioner mot Sydafrika.

Hittills har FN:s säkerhetsråd endast fattat ett bindande beslut som avser handel med Sydafrika, nämligen år 1977 då rådet beslutade om ett vapenembargo. Den internationella opinionen mot regimen i Sydafrika har emellertid på sistone snabbt vuxit i styrka. Många länder har fattat beslut om påtryckningsåtgärder som bara för något år sedan framstod som osannolika. Under sommaren 1985 antog säkerhetsrådet två resolutioner som kan betecknas som steg i riktning mot beslut om sanktioner. Enligt utskottets mening finns det nu skäl för Sverige att i nära samråd med övriga nordiska länder med ökad kraft verka för att säkerhetsrådet fattar bindande beslut även avseende annan handel än vapenhandel. Med hänvisning härtill får yrkande 2 i motion U502 (c) och yrkande 1 i motion U511 (vpk) anses besvarade.

I yrkande 2 i motion U511 (vpk) föreslås att riksdagen beslutar om en total isolering och bojkott av Sydafrika från svensk sida. Detta krav stöds sedan år 1962 av en överväldigande majoritet bland FN:s medlemsländer, heter det i motionen.

Utskottet har, som det tidigare framhållit, förståelse för att kraven på en handelsbojkott växer sig starkare. Det är emellertid fortfarande utskottets uppfattning att ekonomiska sanktioner mot Sydafrika bör vara förenliga med

våra internationella åtaganden. Endast ett beslut av FN:s säkerhetsråd kan enligt vår mening upphäva sådana åtaganden på denna punkt. Det ligger inte i Sveriges intresse att för vår del hävda en annan åsikt. Därtill kommer den viktiga omständigheten att endast internationellt överenskomna sanktioner torde få en omfattning som gör dem effektiva.

Utskottet avstyrker med hänvisning till det anförda yrkande 2 i motion U511 om svenska bojkottåtgärder.

I motion U502 (c) föreslås att handel med varor från Namibia skall förbjudas. Motionären hänvisar bl. a. till att FN:s Namibiadekret av år 1972 gör handel med Namibia olaglig. Det erinras också i motionen om att Namibia inte är medlem av GATT.

Utskottet vill med anledning härav anförda följande.

Namibiadekretet är enligt svensk uppfattning inte juridiskt bindande för FN:s medlemsländer så länge säkerhetsrådet inte fattat ett beslut av motsvarande innebörd. Möjligheten att i Sverige lagstifta om åtgärder som svarar mot dekretet har utretts av regeringen som emellertid funnit att sådan lagstiftning skulle stöta på juridiska och praktiska problem. I realiteten uppfyller emellertid Sverige i huvudsak kraven i Namibiadekretet.

Eftersom Namibia inte är medlem av GATT skulle ett handelsförbud formellt inte strida mot våra internationella åtaganden. Sveriges direkthandel med Namibia är emellertid så obetydlig att ett importförbud skulle sakna praktisk betydelse.

Mot ovan angivna bakgrund finner utskottet inte att tillräckliga skäl föreligger för att nu föreslå ett förbud mot handel med Namibia. Yrkande 1 i motion U502 avstyrks därför.

Utskottet vill i sammanhanget tillägga att de svenska företagen av regeringen har uppmanats minska sin handel med Sydafrika. Om syftet med regeringens rekommendation inte skulle nås kommer regeringen att överväga en licensiering i övervakningssyfte för handel med Sydafrika.

Under hösten 1985 beviljades inga dispenser från lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia av regeringen. I december uttalade riksdagen att dispenser inte borde beviljas så länge undantagstillstånd rådde i Sydafrika (UU 1985/86:12, s. 15). Så har inte heller skett.

Undantagstillståndet har nu formellt hävts i Sydafrika. Den exceptionella situationen består emellertid och polismyndigheterna har fortfarande långtgående befogenheter. Utskottet förutsätter därför att regeringen inte – utom i undantagsfall då t. ex. uppenbara sociala eller humanitära motiv föreligger – kommer att medge dispenser från det gällande investeringsförbudet eller sådan rätt till särskilda åtaganden som stadgas i Sydafrikalagens åttonde paragraf. Yrkande 3 i motion U511 (vpk) får därmed anses besvarat.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen lägger regeringens skrivelse 1985/86:81 om svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia till handlingarna,

2. att riksdagen förklarar motion 1985/86:U502, yrkande 2, och motion 1985/86:U511, yrkande 1, besvarade med vad utskottet anfört om beslut av säkerhetsrådet,

3. att riksdagen avslår motion 1985/86:U511, yrkande 2, om svensk bojkott av Sydafrika,

4. att riksdagen avslår motion 1985/86:U502, yrkande 1, om förbud mot handel med Namibia, UU 1985/86:18

5. att riksdagen förklarar motion 1985/86:U511, yrkande 3, besvarat med vad utskottet anfört om dispenser. res. 2 (m)

Stockholm den 10 april 1986

På utrikesutskottets vägnar

Stig Alemyr

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Stig Alemyr (s), Carl Bildt (m), Axel Andersson (s), Maj-Lis Lööw (s), Margaretha af Ugglas (m), Karl-Erik Svartberg (s), Runc Ångström (fp), Sten Sture Paterson (m), Nils T Svensson (s), Gunnel Jonäng (c), Gerd Engman (s), Viola Furubjelke (s), Maria Leissner (fp), Oswald Söderqvist (vpk) och Görel Thurdin (c).

Reservationer

1. Ekonomisk bojkott av Sydafrika

Oswald Söderqvist (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar med "Utskottet har" och på s. 4 slutar med "svenska bojkottåtgärder." bort ha följande lydelse:

Sverige bör mot bakgrund av det senaste årets utveckling i Sydafrika gå från ord till handling och ställa sig bakom dessa krav. En svensk ekonomisk bojkott av Sydafrika är ett naturligt nästa steg i den svenska Sydafrikapolitiken. Utskottet tillstyrker därmed yrkande 2 i motion U511 om svenska bojkottåtgärder.

dels att utskottets hemställan i moment 3 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen med bifall till motion 1985/86:U511, yrkande 2, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om total svensk bojkott av Sydafrika,

2. Dispensreglerna

Carl Bildt, Margaretha af Ugglas och Sten Sture Paterson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Undantagstillståndet har" och slutar med "anses besvarat." bort ha följande lydelse:

Undantagstillståndet har nu hävts i Sydafrika. Om riksdagen, som föreslås i motionen, skall uttala att inga dispenser (enligt 6 eller 8 §§) bör beviljas bör ett sådant beslut enligt utskottets mening meddelas genom att gällande lag ändras. Utskottet är emellertid inte berett att föreslå en ändring av lagregler som så nyligen setts över. Ingen prövning har hittills ägt rum av ansökningar enligt nya förfarandet.

Utskottet erinrar om att regeringen inte är skyldig att medge några

undantag från lagen. När ett tillstånd enligt 8 § meddelas kan strikta villkor och tidsgränser uppställas. UU 1985/86:18

dels att utskottets hemställan i moment 5 bort ha följande lydelse:

5. att riksdagen med avslag på motion 1985/86:U511, yrkande 3, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført om möjlighet att bevilja dispens från lagen om investeringsförbud.